

e-Erika

Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Teksti julkaistu e-Erikan numerossa 2/2019 osoitteessa

<https://journals.helsinki.fi/e-erika>

Arviointi ja palaute opetustyössä

Toni Mäkipää

Kuvaan tässä artikkelissa arviointia ja palautetta opettajan työssä. Tarkastelen erityisesti formatiivista arviointia ja eri tapoja toteuttaa sitä. Tämän lisäksi pohdin, miten omia arviointi- ja palautekäytänteitä voi kehittää ja muokata. Esittelen lopuksi lyhyesti väitöstutkimukseni, jossa tutkin palautetta ja itseohjautuvuutta lukion kieltenopetuksessa.

Arviointi on keskeinen työkalu opettajan työssä, sillä arviointia tapahtuu päivittäin oppitunneilla. Opettaja seuraa oppilaiden tuntityöskentelyä, tehtävien suorittamista, projektien laatimista ja monia muita lukuisia tuntitöitä. Kaikkea tätä ei luonnollisesti arvioida arvosanoin, mutta opettaja kerää kuitenkin jatkuvasti tietoa oppilaidensa oppimisesta ja arvioi heidän osaamistansa sekä oppimisprosessin etenemistä. Tuntitöiden lisäksi opettajat arvioivat muun muassa kokeita, aineita, projektitöitä ja esitelmiä. Opettajan arvioinnin ohella oppilaat arvioivat omaa edistymistensä ja oppimistansa itsearviointilla. Tähän he saattavat tarvita myös opettajan tukea, joten opettajan täytyy yksityiskohtaisesti selittää oppimisen tavoitteet, jotta oppilaat voivat arvioida, ovatko he saavuttaneet kyseiset tavoitteet vai eivät.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014, 47–48) todetaan, että ”Opettajat huolehtivat siitä, että oppilaat saavat alusta lähtien oppimista ohjaavaa ja kannustavaa palautetta sekä tietoa edistymisestään ja osaamisestaan.” Perusteissa mainitaan myös, että ”arviointissa käytetään monipuolisia menetelmiä. Opettaja kokoaa tietoa oppilaiden edistymisestä oppimisen eri osa-alueilla ja erilaisissa oppimistilanteissa. Tällöin on tärkeää ottaa huomioon oppilaiden erilaiset tavat oppia ja työskennellä sekä huolehtia siitä, ettei edistymisen ja osaamisen osoittamiselle ole esteitä.” Lukion opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2015, 228) puolestaan painotetaan, että ”arviointilla opiskelijaa kannustetaan omien tavoitteiden asettamiseen ja tarkoituksenmukaisten työskentelytapojen valintaan. Opintojen aikainen arviointi ja palautteen antaminen ovat osa opiskelijan ja opettajan välistä vuorovaikutusta.” Edellä

mainitut lainaukset osoittavat, että arvioinnit ja palautteet ovat olennainen osa opetusta sekä perusopetuksessa että lukiossa.

Arviointi jaetaan tyypillisesti summatiiviseen ja formatiiviseen arviointiin. Summatiivinen arviointi tapahtuu useimmiten kurssin tai opintojakson lopussa, jolloin opettaja arvioi, miten oppilaat ovat oppineet opetetut asiat. Usein tämä tapahtuu kokeella. Formatiivinen arviointi puolestaan viittaa oppimisen aikaiseen arviointiin. Tällöin opettaja arvioi oppilasta oppimisprosessin aikana ja pyrkii täten saamaan oppilaan huomion seikkoihin, jotka vaativat vielä lisää työstämistä tai joissa on vielä parannettavaa. Olennainen osa formatiivista arviointia on palaute.

Palaute voidaan määritellä tietona, joka kertoo, kuinka tavoitteen saavuttaminen sujuu (Wiggins, 2012). Palautteella on merkittävä vaikutus oppimiseen: hyvä palaute kertoo oppilaille, missä vaiheessa oppimisprosessiaan hän on ja mitä pitää tehdä seuraavaksi (Brookhart, 2017). On pidettävä kuitenkin mielessä, ettei palaute voi liittyä oppilaan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Palautteessa tulee myös ottaa huomioon jokaisen oppilaan yksilölliset oppimistarpeet (Brookhart, 2012).

Opettajana olen huomannut, että palautetta annettaessa tulee kiinnittää huomiota moniin seikkoihin. Ensinnäkin palautteen tulee olla selkeää ja yksilöllistä. Sanavalintoihin tulee kiinnittää huomiota, jottei palautteesta muodostu liian hyökkäävää tai arvottavaa. Toiseksi pelkkä kehuminen, kuten *Hyvin tehty!*, ei juurikaan edistä oppimista, sillä kyseiset ilmaukset ovat melko sisällöttömiä. Kolmanneksi palautteen tulee olla kannustavaa, mutta luonnollisesti oppilaille ei saa valehdella. Neljänneksi palautteenantoa ei tule viivästyttää liiaksi. Tämä saattaa tosin olla hieman haasteellista, sillä opetusryhmiä voi olla useita, ja ryhmäkoot voivat olla suuria. Tällöin palautteenanto saattaa viivästyä, mutta oppimisen edistämisen kannalta palaute työskentelystä on hyvä antaa mahdollisimman nopeasti.

Sekä perusopetuksen että lukion opetussuunnitelman perusteissa korostetaan itseohjautuvuutta ja elinikäistä oppimista, joiden kehittymistä opettajien tulee tukea. Nämä tavoitteet ovat myös 2000-luvun keskeisiä taitoja (Martin, 2018). Vaikka itseohjautuvuutta on hankala määritellä, useat tutkijat painottavat opiskelijan autonomiaa: opiskelija arvioi omia heikkouksiaan ja vahvuuksiaan, asettaa tavoitteita ja suunnittelee sopivia strategioita tavoitteiden saavuttamiseksi (esim. Bauer & Baumeister, 2011). Itseohjautuvuus ja elinikäinen oppiminen ovat tärkeitä taitoja myös elämässä, sillä yhteiskunta ja siinä tarvittavat osaamiset muuttuvat suuresti esimerkiksi teknologian kehittyessä. Tällöin kyky arvioida omia vahvuuksia ja heikkouksia sekä työn tasoa on sängen merkityksellistä. Tässä oppilaat tarvitsevat todennäköisesti paljon opettajan tukea, joten palautteen merkitys korostuu myös itseohjautuvuutta edistettäessä.

Formatiivista eli oppimisprosessin aikaista arviointia hyödynnettäessä tulee huomioida useita seikkoja. Ensinnäkin on tärkeää, että luokkahuoneessa uskalletaan tehdä virheitä, sillä niiden avulla opitaan. Tämä edellyttää, että luokassa on turvallinen ilmapiiri. Opettaja voi käyttää erilaisia aktiviteetteja saadakseen oppilaisiin itsevarmuutta. Tällaisia aktiviteetteja ovat muun muassa tarinoiden kirjoittaminen, haastattelujen tekeminen sekä erilaisten roolipelien ja pelien hyödyntäminen. Toiseksi oppimisprosessin tulee olla läpinäkyvä: oppimistavoitteiden tulee olla selkeät, ja opettajan tulee seurata oppimisprosessin etenemistä. Joskus tavoitteita täytyy hieman muokata oppilaiden tarpeisiin sopiviksi. Opettaja voi myös tehdä kirjallisesti muistiinpanoja oppilaiden kehittymisestä kurssin tai jakson aikana. Kolmanneksi

arviointia tulee tehdä monipuolisesti hyödyntäen esimerkiksi itse- ja vertaisarviointia. Myös diagnostista arviointia voi hyödyntää, eli opettaja voi arvioida oppimistason heti kurssin tai kouluvuoden alkaessa (OECD, 2005).

Luokassa voi hyödyntää formatiivista arviointia usealla tavalla palautteen lisäksi. Opettaja voi kertoa tunnin aluksi oppimistavoitteet ja pyytää oppilaita kertomaan ne omin sanoin. Oppilaat voivat myös hyödyntää yhdessä tehtyjä arviointikriteerejä tehdessään esimerkiksi kirjallisia töitä. Opettaja voi myös esittää avoimia kysymyksiä, jotka edistävät itsearviointia, tavoitteiden asettamista ja itseohjautuvuutta. Opettaja voi esimerkiksi kysyä, miten oppilas määritteli tarvitsemansa ajan lopullisen version muokkaamiseen tai mitä strategioita oppilas käytti (Moss & Brookhart, 2009). Keskustelut oppilaan ja opettajan välillä ovat myös äärimmäisen tärkeitä. Opettaja voi esimerkiksi pyytää oppilasta miettimään, mikä tai mitkä hänen antamistaan kommentteista olivat erityisen hyödyllisiä oppilaalle ja miten kyseiset kommentit auttoivat oppilasta (Nicol & Macfarlane-Dick, 2006).

Omien käytänteiden kehittäminen

Työskennellessäni opettajana huomasin, että erityisesti arviointi koetaan työläänä, raskaana ja hankalana. Arviointi on kuitenkin yksi keskeisimmistä opettajan työtehtävistä, sillä esimerkiksi opettajan tekemä päättöarviointi vaikuttaa merkittävästi oppilaiden jatkokoulutusmahdollisuuksiin. Usein opettajat myös kokevat, etteivät he ehdi antaa tarpeeksi palautetta. Eräs selitys tähän on suuret opetusryhmät. Kuten jo edellä mainitsin, palautteen rooli oppimisessa on merkittävä, joten sitä tulisi antaa mahdollisimman paljon, vaikka opetusryhmät olisivatkin suuria. Olenkin pohtinut usein, miten arviointiin ja palautteeseen liittyviä ongelmia voidaan ratkaista. Näihin ei valitettavasti ole helppoja ratkaisuja, mutta uskon, että muutoksia voidaan tehdä vähitellen. Opettaja voi esimerkiksi pohtia, miten hän arvioisi oppilaita ja antaisi palautetta, jos opetusryhmän koko olisi juuri sellainen kuin hän toivoisi. Opettaja voi tämän jälkeen suunnitella erilaisia palaute- ja arviointikäytäntöjä, joita hän haluaisi kokeilla. Suunnittelun jälkeen hän voi laittaa ajatuksiaan käytäntöön ottaen yhden testiryhmän opetuksestaan. Ryhmä voi olla esimerkiksi kaikista pienin, jolloin uusia käytänteitä on helpoin kokeilla ensimmäisen kerran. Kurssin tai opintojakson päätyttyä opettaja voi reflektoida uusien käytänteiden onnistumista: mikä toimi, mikä olisi voinut mennä paremmin. Näiden reflektointien pohjalta opettaja voi alkaa muokata käytänteitään hieman suurempiin ryhmiin ja vähitellen hän voi löytää itselleen sopivat arviointi- ja palautekäytännöt. Muutos ei ole koskaan helppoa, mutta se on hyvä aloittaa pienestä. Missään tapauksessa ei kannata muuttaa kaikkien ryhmien käytänteitä samanaikaisesti. Hyviä toimintatapoja kannattaa jakaa kollegoiden kanssa ja olla aktiivinen erilaisilla opettajien omilla forumeilla esimerkiksi Facebookissa.

Oma tutkimukseni

Arviointi- ja palautekäytännöt lukion kieltenopetuksessa ovat artikkeliväitöskirjani aihe. Tutkin, millaisia käsityksiä opiskelijoilla (N = 918) on opettajan arvioinnista, miten opiskelijat ovat hyödyntäneet saamaansa arviointipalautetta ja millaisia arviointikäytänteitä lukioissa on. Tämän jälkeen syvennyn vieraiden kielten opetukseen (N = 286) ja tutkin, miten opiskelijoiden käsitykset palautteesta vaihtelevat kielten eri taitotasoilla ja miten opettajat tukevat opiskelijoidensa itseohjautuvuuden kehittymistä.

Lopuksi teen myös interventiotutkimuksen (N = 104), jossa selvitän, miten erityisesti itseohjautuvuutta tukevat opetustavat näkyvät opiskelijoiden osaamisessa. Ensimmäinen artikkelini, joka liittyy opiskelijoiden käsityksiin arvioinnista, on lähetetty vertaisarvioitavaksi kansainväliseen opetusalan lehteen.

Lähteet

Bauer, I. M. & Baumeister, R. F. (2011). Self-regulatory strength. Teoksessa K. D. Vohs & R. F. Baumeister (toim.), *Handbook of Self-regulation: Research, theory, and applications* (s. 64 – 82). New York: The Guilford Press.

Brookhart, S. M. (2012). Preventing feedback fizzle. *Educational Leadership*, 70(1), 24–29.

Brookhart, S. M. (2017). *How to give effective feedback to your students*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Martin, J. P. (2018). *Skills for the 21st Century: Findings and Policy Lessons from the OECD Survey of Adult Skills*. OECD Education Working Paper, 166(2), 1–33.

Moss, C. M. & Brookhart, S. M. (2009). *Advancing Formative Assessment in Every Classroom: A Guide for Instructional Leaders*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Nicol, D. J. & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218.

OECD. (2005). *Formative assessment: Improving learning in secondary classrooms*. Paris: OECD Publishing.

Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus. Haettavissa osoitteessa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>

Opetushallitus. (2015). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015*. Määräykset ja ohjeet 2015:48. Helsinki: Opetushallitus. Haettavissa osoitteessa <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/lukion-opetussuunnitelman-perusteet-2015>

Wiggins, G. (2012). Seven keys to effective feedback. *Educational Leadership*, 70(1), 10–16.

Kirjoittaja

Toni Mäkipää

tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto

ruotsin, englannin ja ranskan opettaja

[toni.makipaa\(at\)helsinki.fi](mailto:toni.makipaa(at)helsinki.fi)